

Олександренко К. В. доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0001-9735-3715>

Мисечко О. В. кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
<https://orcid.org/0000-0003-4667-6252>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ УСПІШНОСТІ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Успішність оволодіння іноземною мовою є складним психологічним утворенням, що інтегрує у собі об'єктивну та суб'єктивну складові. На розвиток особистості здобувачів впливає і об'єктивна, і суб'єктивна складові успішності в оволодінні іноземною мовою. Так, з успішністю в оволодінні іноземною мовою пов'язані такі властивості особистості, як емоційна комфортність, особистісна тривожність, самооцінка, самоприйняття, гнучкість мислення, мотив прагнення успіху, самостійність, напруженість, адаптивність, емоційна стійкість.

Ключові слова: успішність; іноземна мова; розвиток; особистість; властивості.

Вступ. Маючи особливості, оволодіння іноземною мовою характеризується певною своєрідністю чинників своєї успішності. Успішність оволодіння іноземною мовою залежить як від організації процесу оволодіння іноземною мовою, наявності відповідного мовного середовища, компетентності педагога з іноземних мов тощо (зовнішні умови), так і психотипологічного потенціалу суб'єкта, розвинених пізнавальних можливостей, загальноінтелектуальних та мовних здібностей, афективних особливостей, стану мотивації, ставлення до мови та до практики оволодіння цією мовою (внутрішні умови). Разом з тим є дані, згідно з якими рівень успішності освоєння іншомовного лінгвістичного досвіду опосередковується ставленням того, хто навчається, до іноземної мови як предметної галузі знань.

Мета дослідження: виявити психологічні особливості впливу успішності здобувача в оволодінні іноземною мовою на розвиток його особистості.

Теоретичне підґрунтя. Українськими психологами досліджувались окремі аспекти впливу успішності оволодіння іноземною мовою на розвиток особистості. Так, О.Волобуєвою обґрунтовано психологічні основи розвитку професійних іншомовних здібностей майбутнього військового професіонала [1]. Н.Гоцуляк досліджувала психологічні особливості розвитку професійної креативності

викладача іноземної мови [2]. А.Іванченко присвятила своє дослідження теоретико-методологічному та прикладному аспектам психології креативності особистості [3]. К.Олександренко основний фокус своїх дослідницьких зусиль зосередила на психологічному аспекті розвитку іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців міжнародних відносин, а С.Цимбал - соціально-психологічних основах розвитку іншомовної діяльності особистості [4; 5].

Результати обговорення. Аналіз напрацювань щодо вивчення успішності особистості в оволодінні іноземною мовою послужив теоретичною основою для проведення експериментального дослідження впливу цієї успішності на розвиток особистості здобувача. На основі застосування комплексу психодіагностичних методик, результатів самооцінки та експертної оцінки було отримано емпіричні матеріали, що характеризують властивості особистості здобувачів з різним рівнем успішності. Застосування t-критерію Стьюдента дозволило встановити наявність зв'язку успішності в оволодінні іноземною мовою з такими властивостями особистості: емоційна комфортність; особистісна тривожність; самооцінка; самоприйняття; гнучкість мислення; мотив прагнення успіху; самостійність; напруженість; адаптивність; емоційна стійкість.

Питання психології

Встановлені особисті якості стали основою подальшого вивчення особливостей впливу успішності володіння іноземною мовою на особистісний розвиток здобувачів.

Експериментальну вибірку здобувачів було поділено на чотири підгрупи: 1-ша – здобувачі, які мають високий об'єктивний і суб'єктивний рівні володіння іноземною мовою; 2-га – ті, хто має високий об'єктивний і низький суб'єктивний рівні; 3-тя – здобувачі, які мають низький об'єктивний та високий суб'єктивний рівні і 4-та – здобувачі, які мають низький об'єктивний та суб'єктивний рівні. Зіставлення особистісних якостей учасників

позначених чотирьох підгруп здійснювалось за тими показниками особистісного розвитку, які продемонстрували найбільший зв'язок з успішністю здобувачів в оволодінні іноземною мовою (таблиця 1). Аналіз результатів зіставлення особистісних якостей здобувачів 1-ї та 2-ї підгруп показує, що: здобувачам 1-ої підгрупи у порівнянні зі здобувачами 2-ої підгрупи більш властиві емоційна комфортність і самоприйняття, у них також вища самооцінка і мотив прагнення до успіху; у здобувачів 2-ої підгрупи у порівнянні зі здобувачами 1-ої підгрупи більш розвинена особистісна тривожність і напруженість особистості.

Таблиця 1

Розподіл рівней значущости міжгрупових відмінностей у 4-х підгрупах за 10 особистісними властивостями

Пари підгруп	Властивості особистості									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1-ша – 2-а	+	+	+	+		+		+		
1-ша – 3-я	+	+			+		+		+	+
1-ша – 4-та	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2-га – 3-тя			+	+	+	+	+	+	+	+
2-га – 4-та							+		+	+
3-тя – 4-та			+	+		+		+		

Примітка: У таблиці знаком «+» виокремлено характеристики особистості, якими відповідні підгрупи різняться на статистично значущому рівні ($p \leq 0,05$). Властивості особистості: 1 – емоційна комфортність, 2 – особистісна тривожність, 3 – самооцінка, 4 – самоприйняття, 5 – гнучкість мислення, 6 – мотив прагнення до успіху, 7 – самостійність, 8 – напруженість, 9 – адаптивність, 10 – емоційна стійкість.

Таким чином, виникнення низької самооцінки успішності в оволодінні іноземною мовою навіть за високої її об'єктивної успішності призводить до погіршення емоційного стану особистості здобувача, до падіння рівня його самооцінки та самоприйняття, загального мотиву досягнення успіху.

Результати зіставлення особистісних якостей здобувачів 1-ї та 3-ї підгруп свідчать, що здобувачам 1-ої підгрупи в порівнянні зі здобувачами 3-ї підгрупи більш властиві емоційна комфортність, гнучкість мислення, адаптивність, емоційна стійкість, самостійність, у здобувачів 3-ї підгрупи – особистісна тривожність. Таким чином, зниження об'єктивної успішності в оволодінні іноземною мовою, незважаючи на наявність суб'єктивної успішності, також відбивається на емоційному стані (здобувачі відчувають дискомфорт, виявляють ознаки особистісної тривожності). Так як вони захищають себе від реальних ознак не успішності в

оволодінні іноземною мовою, знижується їхня емоційна стійкість, адаптивність, з'являється ригідність мислення та низька самостійність.

Зіставлення особистісних якостей здобувачів 1-ої та 4-ї підгруп свідчить про те, що у здобувачів 4-ої підгрупи усі досліджувані властивості особистості відрізняються від властивостей особи здобувачів 1-ої підгрупи: більш високий рівень мають особистісна тривожність і напруженість; нижчий – емоційна комфортність, самооцінка, самоприйняття, гнучкість мислення, мотив прагнення до успіху, самостійність, адаптивність, емоційна стійкість. Таким чином, поєднана відмінність здобувачів на об'єктивний і суб'єктивний рівні успішності оволодіння іноземною мовою призводить до їхніх статистично значущих відмінностей за усіма аналізованими якостями особистості: емоційній комфортності, особистісній тривожності, самооцінці, самоприйняттю, гнучкості мислення, мотиву прагнення до успіху адаптивності, емоційній стійкості.

Порівняння особистісних якостей здобувачів 2-ї та 3-ї підгруп свідчить про те, що здобувачам 2-ї підгрупи у порівнянні зі здобувачами 3-ї підгрупи властиві більш розвинені гнучкість мислення, самостійність, напруженість, але у здобувачів 3-ї підгрупи порівняно з ними більш високий рівень мають самооцінка, самоприйняття, мотив прагнення успіху, адаптивність, емоційна стійкість. Відмінності за цими вибірками відсутні за емоційною комфортністю та особистісною тривожністю – вони є достатньо високими в обох підгрупах. Таким чином, протиставлення об'єктивної успішності–неуспішності та суб'єктивної успішності–неуспішності в оволодінні іноземною мовою супроводжується значними відмінностями в емоційному стані особистості, у рівні її самовідношення, характері та активності її презентування перед навколишнім світом. Очевидно, і суб'єктивна, і об'єктивна успішність в оволодінні іноземною мовою є значущими для особистісного розвитку здобувача.

Подальше зіставлення підгруп показало зниження кількості значних відмінностей з-поміж ними. Результати зіставлення особистісних якостей здобувачів 2-ої і 4-ої підгруп свідчать про те, що серед здобувачів 2-ої підгрупи найбільш розвиненими є самостійність, адаптивність та емоційна стійкість, а у здобувачів 4-ої підгрупи більш високою є особистісна напруженість. Таким чином, додавання до суб'єктивної неуспішності в оволодінні іноземною мовою її об'єктивного показника супроводжується зниженням емоційної стійкості особистості, а також самостійності та соціальної адаптивності. Зіставлення здобувачів 3-ї та 4-ї підгруп дозволило встановити, що додавання до об'єктивної неуспішності в оволодінні іноземною мовою її об'єктивної ознаки призводить до зниження рівня самооцінки, самоприйняття та мотиву прагнення особистості до успіху, а також – до зростання особистісної напруженості.

Таким чином, було підтверджено те, що важливу роль в особистісному розвитку відіграє суб'єктивний аспект володіння студентом іноземною мовою: неуспішність в оволодінні іноземною мовою відбивається на Я-концепції особистості, у єдності

самоприйняття, емоційного та поведінкового аспектів її розвитку. Очевидно, для використання встановленої закономірності для сприяння здобувачам в їхньому особистісному розвитку в процесі оволодіння іноземною мовою необхідно глибше вивчення особливостей сприйняття успішності людини (себе та інших) у зв'язку із вивченням іноземної мови. Згідно з проведеною процедурою психосемантичного обстеження здобувачів, було створено підсумкову матрицю оцінок за основною вибіркою, яку далі було піддано процедурі факторного аналізу. Перший найбільш потужний за обсягом пояснюваної дисперсії (25,35%) фактор є двополюсним. На позитивному полюсі аналізованого фактора статистично значущу вагу набрало п'ять шкал: наполегливий 0,8544; цікавий 0,8098; тривожний 0,8010, близький 0,7775, цілеспрямований 0,7664, терплячий 0,7612, відповідальний 0,7542 і рухливий 0,7500. Близькими до статистично значущої ваги є шкали розважливий 0,6604 і сильний 0,6514. На негативному полюсі чинника зі статистично значною вагою розташовуються такі чотири шкали: елітарний $-0,8347$; ворожий $-0,8328$; невимушений $-0,7270$ та впевнений $-0,7063$. Близькою до статистично значущої є вага шкал яскравий $-0,6422$, нелюдимий $-0,64012$, холодний $-0,63988$ та егоїстичний $-0,58799$.

Попередній аналіз показує, що на позитивному полюсі концентрується близький для обстежуваних образ, що викликає у них позитивне ставлення, перш за усе, своїми діловими якостями (наполегливий, цілеспрямований, терплячий, відповідальний, рухливий, розважливий), хоча і дещо тривожний. Негативному полюсу відповідає достатньо ворожий образ, який викликає певне відторгнення через свою елітарність, деяку недоступність, невимушеність, можливо і яскравість, впевненість у собі, нелюдимість і холодність.

Зрозуміти такий поділ відносин дозволяє вивчення розподілу по полюсах заданих елементів. Згідно з отриманими результатами, образ, що утворюється на позитивному полюсі аналізованого фактора, найбільшою мірою відповідає власному образу обстежуваних «Я – який володіє

мовою зараз» і «Я – бажаючий володіти мовою». Образ людини, що докладає значних зусиль, свої найкращі ділові якості, відповідає як образам самих здобувачів, які активно навчаються іноземній мові, так і образам людей, загалом, які недостатньо володіють нею – мовою «зі словником», які не знають жодної мови. В уявленні обстежуваних такі образи поєднуються з образом людей, які «добре вчаться мові» та «є щасливими».

На протилежному, негативному, полюсі знаходиться образ «людина, яка активно використовує іноземну мову». На ньому зосередилися також образи «людина, яка не схожа на мене», що підкріплюють його смисловий зміст, і «людина, яка знає кілька мов». На позитивному ж полюсі реконструюється образ людини, що не володіє мовою, але прагне її оволодіти і докладає для цього певних зусиль. Таким чином, за цим фактором простежується явна опозиція лінійно «володіння – не володіння мовою». Через яскраву виразність цієї лінії зміст першого фактора ми інтерпретуємо як «успішність оволодіння іноземною мовою». Зазначимо також, що згідно із розподілом елементів, встановленим за цим фактором, володіння мовою достатньо сильно асоціюється з образом «успішна людина». Сформований на цьому полюсі має також тенденцію до схожості з образом «я через 15 років», але цей фактор у цьому випадку є дуже слабко вираженим. Разом з тим, цей фактор вибудовує певну емоційно-оцінну лінію. Якщо на одному полюсі концентруються шкали та елементи, позитивно забарвлені («щаслива людина», «цікавий», «близький» та ін.), то на протилежному полюсі – які містять певний негативізм («людина, що викликає антипатію», «ворожий»). При цьому у вибірці простежується спроба протиставити себе у сьогоденні із собою у майбутньому, далеким, не схожим, у чомусь ворожим, хоча і успішним.

Таким чином, на основі отриманих результатів та зроблених висновків, ми отримали експериментальні результати, згідно з якими семантика сприйняття образу успішності у більшості випадків, незалежно від параметрів індивідуальної успішності особистості, характеризується сприйняттям цього образу як «сильного», але при цьому як «емоційно-далекого, егоїстичного».

Другий за обсягом пояснюваної дисперсії (24,0 %) фактор також є двополюсним. На позитивному полюсі аналізованого фактора зосередилися такі статистично значущі за вагою шкали: близький 0,87293; постійний 0,83222; відкритий 0,72061 та чистий 0,71282. З вагою, наближеною до статистично значущої, є такі шкали: сильний 0,69257; приємний 0,68971, відданий 0,67998, наївний 0,5779 і тонкий 0,5467, які за своєю модальністю доповнюють позитивно забарвлені шкали зі статистично значущою вагою полюса. На протилежному, негативному, полюсі фактора є кілька шкал, що набрали статистично значущої ваги: ворожий -0,91634; холодний -0,80316; розважливий -0,74444; хитрий -0,72792; авторитарний -0,72353. Наближені за своєю вагою до статистично значущої такі шкали: гордий -0,68216; егоїстичний -0,66322; тривожний -0,58849; ерудований -0,58441 і хитромудрий -0,52149. Відразу відзначимо, що у розподілі шкал простежується кілька паралелей: «близький – ворожий», «відкритий – розважливий», «постійний – хитромудрий», «відданий – егоїстичний», «наївний – хитрий» та інших. Позначені протиставлення свідчать про багаторакурсність образів, що концентруються на двох полюсах зазначеного фактора.

Поданому розподілу шкал відповідає певний розподіл елементів. За модальністю позитивний полюс елементів відповідає шкалам, що розташовані на позитивному полюсі. З урахуванням того, що на цьому полюсі перебувають усі елементи, що містять образи Я («Я зараз», «Я бажаю володіти мовою», «Я через 15 років»), характеристики образу, що відтворюється на ньому, відповідають власному образу обстежуваних. Картину доповнюють елементи, що увійшли до цього фактору – «людина, яка володіє мовою зі словником» і «людина, яка добре навчається». Оскільки основна лінія опозиції за цим фактором позначилася за шкалою «Щаслива людина» (1,6554) і «Успішна людина» (-1,8953), зрозуміло, що у цьому факторі здійснюється оцінка загалом успішності людини. Міститися у собі протиставлення успішної людини і щасливої людини, цей фактор позначається як «Успішність загалом».

Додавання до аналізу шкал, відповідних цьому полюсу, свідчить, що в обстежуваних сформувався достатньо негативне ставлення до успішної людини. Згідно з наявним образом, успішна людина може «володіти кількома мовами», «активно їх використовувати», але може і «не знати жодної іноземної мови». Разом з тим, він оцінюється достатньо негативно, як: ворожий, холодний, розважливий, хитрий, авторитарний, гордий, егоїстичний та хитромудрий. Такий образ збігається з образом людини, яка «викликає антипатію». Характерно, що образ успішної людини, встановлений на смислового рівні, є достатньо близьким до образу людини, «не схожої на мене», тобто відторгається обстежуваними. Свій же образ («Я зараз», «Я прагну оволодіти мовою» і «Я через 15 років») обстежуваний пов'язує з образом щасливої людини. Незважаючи на те, що ці образи є близькими до образу людини, яка «володіє іноземною мовою зі словником», позитивне ставлення до неї простежується також у близькості до образу людини, яка «добре навчається».

На смислового рівні щаслива людина, до якої обстежувани зараховують себе сьогодні та себе у майбутньому, сприймається з безумовним позитивом. Про це свідчить відповідність йому таких характеристик, як близький, постійний, відкритий, чистий, сильний, приємний, відданий, наївний, тонкий. Очевидно, що, відчуваючи достатньо вороже ставлення до успішної людини, обстежувани себе хотіли б бачити, перш за усе, серед щасливих, які прагнуть нових «вершин», у т. ч., і в оволодінні іноземною мовою. Таким чином, зміст поняття «успішний», згідно з даними експерименту, не включає, а суперечить змісту поняття «щасливий».

Третій за обсягом пояснюваної дисперсії фактор (21,62%) є також біполярним. Вивчення розподілу шкал за полюсами свідчить, що на позитивному полюсі статистично значущу факторну вагу набрали такі шкали: посидючий 0,7947 і цілеспрямований 0,7690. Близькими до статистично значущої ваги є такі шкали: чистий 0,6964; відкритий 0,6890; однорідний 0,6729; тривожний 0,6571; впертий 0,6358; наполегливий 0,6219; наївний 0,5943; впевнений 0,4886.

На протилежному, негативному, полюсі статистично значущу вагу мають шкали: приємний -0,8249 та ерудований -0,7487. До аналізу включались також шкали, що наблизилися до статистично значущої ваги: талановитий -0,6403; доброзичливий -0,6210; гордий -0,5992; розвинений -0,574132; елітарний -0,5659; здатний -0,5552 та досвідчений -0,4520.

Аналіз смислового наповнення шкал, розподілених по полюсах, дозволяє відзначити, що на позитивному полюсі зосередилися шкали, що характеризують образи, що володіють, з одного боку, позитивними людськими якостями (чистий, відкритий, наївний), з іншого боку – діловими якостями (упертий, наполегливий, упевнений). У той же час, цей образ характеризується деякими тривожними і зневажливими (однорідними) нюансами, що відображають визнання власної неуспішності. На негативному полюсі образ характеризується наявністю певних здібностей (талановитий, розвинений, здатний, досвідчений), людських рис (доброзичливий) і деякою перевагою (гордий, елітарний).

У цілому на позитивному полюсі складається достатньо простий, позитивно забарвлений образ, але на негативному – зі збереженням позитивного забарвлення складніший і багатозначний образ. На позитивному полюсі цього фактора розташувалися елементи, що відповідають образу людини, що тільки вивчає іноземну мову і не досягла в її оволодінні необхідного рівня успішності: «Людина, яка володіє іноземною мовою «зі словником», «Я – як той, що бажає володіти мовою», «Людина, яка не знає жодної іноземної мови», «Людина, яка добре вчиться мові». На цьому полюсі розташовується також один із власних образів обстежуваних – «Я - як бажаючий володіти мовою», особливістю якого є спрямованість на успішне оволодіння іноземною мовою, ще не досягнуте на даний момент. Характерним є розташування на цьому полюсі елемента «Людина, яка викликає антипатію», незначна факторна вага якого не дозволяє віднести його до ключових у цьому факторі, але відображає наявність певної незадоволеності недостатністю володіння суб'єктами іноземної мови, у своїй

неуспішності. На негативному полюсі цього фактора об'єдналися елементи, які характеризують людину достатньо успішно в оволодінні іноземною мовою («Людина, яка активно використовує іноземну мову», «Людина, яка добре розмовляє кількома іноземними мовами»), а також загалом «Успішну людину». Зазначимо, що, згідно з присутнім на цьому полюсі елементом («Щаслива людина»), образ, що утворюється, сприймається як позитивний і затребуваний, з яким бажано ототожнитися ц найближчому майбутньому («Я як той, що володіє мовою через 15 років»). При цьому він явно не звичний для респондентів, сприймається як не схожий на сьогоднішній («Людина, яка не схожа на мене»).

Узагальнюючи результати аналізу розподілу за третім фактором шкал та елементів, зазначимо, що за цим фактором вибудовується опозиція оцінок людини, недостатньо успішної та успішної як в оволодінні іноземною мовою, так і в ширшому соціальному контексті. Це дозволяє позначити цей чинник як «Власна успішність».

Підбиваючи підсумки констатуючого експерименту, зазначимо, що:

рівень успішності володіння іноземною мовою пов'язаний із розвитком таких властивостей особистості: емоційна комфортність, особистісна тривожність, самооцінка, самоприйняття, гнучкість мислення, мотив прагнення успіху, самостійність, напруженість, адаптивність, емоційна стійкість;

на розвиток особистості впливає як об'єктивна, і суб'єктивна успішність здобувача в оволодінні іноземною мовою;

поєднана неуспішність в оволодінні іноземною мовою (і суб'єктивна, і об'єктивна) має найбільш виражений негативний вплив на розвиток особистості здобувача;

успішність в оволодінні іноземною мовою у суб'єктивному аспекті вибудовується за трьома лініями, що інтегрують особистісні сенси феномена успішності людини у цілому, її успішності в оволодінні іноземною мовою та власну успішність здобувача.

Встановлений зв'язок успішності здобувача в оволодінні іноземною мовою із

сприйняттям власної успішності дозволяє, впливаючи на рівень одного полюса, змінити рівень іншого полюса зв'язку. Формувальний етап експерименту як основну мету мав підтвердження та конкретизацію особливостей впливу успішності здобувачів в оволодінні іноземною мовою на їхній особистісний розвиток. Робота з досягнення поставленої мети передбачала таке:

вплив виявлявся як на об'єктивний, так і на суб'єктивний компоненти успішності здобувачів в оволодінні іноземною мовою;

зростання об'єктивної успішності в оволодінні іноземною мовою досягалося через виконання здобувачами додаткових завдань, спрямованих на покращення об'єктивної якості володіння ними іноземною мовою;

зростання суб'єктивної успішності в оволодінні іноземною мовою досягалося за рахунок розширення ними уявлень про сутність успішності людини у цілому та у зв'язку з володінням іноземною мовою (на базі індивідуальних розмов), а також розвитку впевненості у власній успішності (на базі психологічного тренінгу особистісної успішності);

як підсумок формувального експерименту розглядалася зміна рівня розвитку властивостей особистості, пов'язаних з успішністю в оволодінні іноземною мовою, та змісту особистісних смислів, що вкладаються здобувачами у розуміння успішності володіння іноземними мовами.

Для участі у формувальному експерименті було сформовано вибірку 50 осіб, раніше віднесених до 4-ї підгрупи обстежуваних, тобто це були здобувачі, які мають низький об'єктивний та суб'єктивний рівні володіння іноземною мовою. Формувальний експеримент продовжувався протягом двох років.

Констатувальний експеримент другого порядку було спрямованою на встановлення змін, що відбулися зі здобувачами, що беруть участь у формувальному експерименті. Згідно з отриманими емпіричними даними, відбулося зростання як об'єктивного, так і суб'єктивного рівнів успішності здобувачів в оволодінні іноземною мовою (рис. 1).

Питання психології

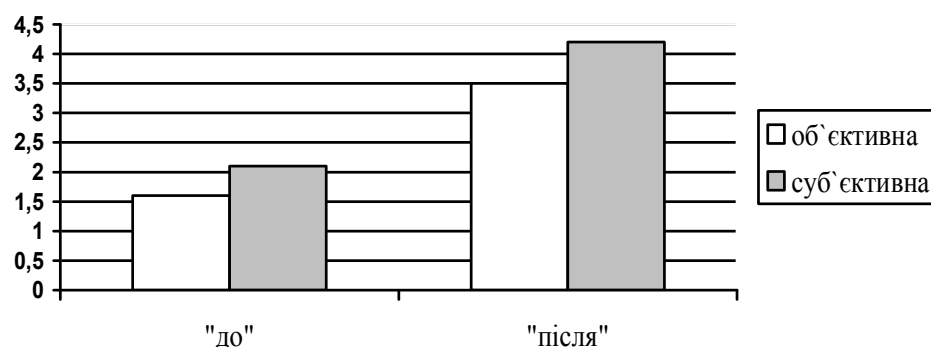

Рис. 1. Розподіл середніх значень оцінок об'єктивної та суб'єктивної успішності здобувачів в оволодінні іноземною мовою до та після формувального експерименту

Результати формувального експерименту засвідчили, що серед здобувачів зростає частка «високо» і «середньо» успішних в оволодінні іноземною мовою як на об'єктивному, так і суб'єктивному рівнях. Зіставлення значущості змін у рівні успішності здобувачів в оволодінні іноземною мовою здійснювалось із використанням t-критерію Стьюдента. Результати застосування цього статистичного методу засвідчили, що зміни об'єктивної успішності в оволодінні здобувачами іноземною мовою є статистично значущими на рівні $p \leq 0,05$, а зміни суб'єктивної успішності – $p \leq 0,01$. У цілому, оволодіння іноземною мовою у здобувачів після формувального експерименту органічно вписується у ставлення до успішності загалом й у загальну картину світу. Це дозволяє їм досягати подальшого успіху і в оволодінні іноземною мовою, і у вибудовуванні особистісної успішності у ширшому соціальному контексті. Додаткова бесіда з такими здобувачами засвідчила, що адекватно усвідомлюючи власний актуальний рівень успішності оволодіння іноземною мовою, вони бачать життєву перспективу та готові докласти необхідних зусиль для забезпечення успішного оволодіння іноземною мовою та ширше – власної життєвої успішності. Після формувального експерименту у здобувачів успішність в оволодінні іноземною мовою виявляється позитивно пов'язаною із загальною особистісною успішністю, крім того, було виявлено характерні відмінності у сприйнятті успішності оволодіння іноземною мовою у здобувачів на етапах «до» та «після».

Існує також низка часткових особливостей, виокремлених у зв'язку з проблемою успішності оволодіння іноземною мовою. Здобувачі на етапах «до» та «після» розрізняються за такими характерними особливостями:

за значущістю сприйняття тимчасового фактора: у здобувачів на етапі «після» у структурі успішності домінує фактор майбутнього, на етапі «до» – сьогодення;

за орієнтиром майбутньої успішності: здобувачів на етапі «після» вона пов'язана з оволодінням та активним використанням іноземних мов, на етапі «до» – не має чіткої виразності;

за енергонасиченістю готовності досягати успішність в оволодінні іноземною мовою: у здобувачів на етапі «після» ця готовність підкріплюється енергією негативного ставлення до осіб, які не володіють іноземною мовою, на етапі «до» – знижується задоволеністю наявного рівня володіння мовою;

за вектором відторгнення: «після» експерименту – це володіння іноземною мовою, «до» експерименту – особистісна успішність та успішне використання іноземних мов;

за чіткістю сприйняття майбутнього: у здобувачів на етапі «після» образ майбутнього сформований із достатньою для отождення чіткістю та пов'язаний із вільним володінням іноземною мовою, на етапі «до» – він відсутній на достатньому для ідентифікації рівні;

по затребуваності ділових якостей: у здобувачів «після» формувального експерименту оцінки таких ділових аспектів як «відповідальний», «постійний», «терплячий», «усидливий» і «цілеспрямований» на статистично достовірному рівні переважають над їхньою оцінкою у здобувачів на етапі «до» формувального експерименту;

за особистими якостями, що приписуються: у здобувачів «після» значуще домінують якості «активний», «гнучкий», «глибокий», «рухливий»,

«розвинений», «тонкий», «цілісний» та «ерудований».

Висновки. Успішність оволодіння іноземною мовою є складним психологічним утворенням, що інтегрує у собі об'єктивну та суб'єктивну складові. На розвиток особистості здобувачів впливає і об'єктивна, і суб'єктивна складові успішності в оволодінні іноземною мовою. Особливості змін у рівні розвитку особистості здобувачів під впливом зміни рівня успішності в оволодінні іноземною мовою під час формувального експерименту вивчалися за десятьма якостями: емоційна комфортність, особистісна тривожність, самооцінка, самоприйняття, гнучкість мислення, мотив прагнення до успіху, самостійність, напруженість, адаптивність, емоційна стійкість. Як виявилось, з успішністю в оволодінні іноземною мовою пов'язані такі властивості особистості: емоційна комфортність, особистісна тривожність, самооцінка, самоприйняття, гнучкість мислення, мотив прагнення до успіху, самостійність, напруженість, адаптивність, емоційна стійкість.

Отримані результати показали, що статистично достовірні відмінності (на рівні $p \leq 0,01$) у рівні розвитку властивостей особистості здобувачів під впливом формувального експерименту відбулися за рівнем: їхньої емоційної комфортності, самооцінки, мотиву прагнення до успіху, самостійності та емоційної стійкості. Інші

властивості особистості змінилися на статистично значущому рівні ($p \leq 0,05$): особистісна тривожність, самоприйняття, напруженість та адаптивність. Отримані результати є достатньо високими та свідчать про ефективність проведеного формувального експерименту. Таким чином, зростання об'єктивної та суб'єктивної успішності здобувачів в оволодінні іноземною мовою супроводжувалося статистично значущими змінами на рівні розвитку виокремлених властивостей їхньої особистості.

Спеціально розроблена програма спільного розвитку об'єктивної та суб'єктивної складових успішності в оволодінні іноземною мовою сприяє розвитку таких якостей особистості, як емоційна комфортність, особистісна тривожність, самооцінка, самоприйняття, гнучкість мислення, мотив прагнення до успіху, самостійність, напруженість, адаптивність, емоційна стійкість.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку припускають більш глибоке опрацювання та апробацію інструментарію вивчення успішності оволодіння іноземною мовою. Зокрема, предметом подальшого дослідження може стати вивчення впливу різних видів структури та типів успішності оволодіння іноземною мовою на розвиток особистості здобувачів.

Список використаних джерел

1. Волобуєва О.Ф. Психологічні основи розвитку професійних іншомовних здібностей майбутнього військового професіонала: монографія. Хмельницький: Видавництво Національної академії ДПСУ, 2006. 395 с.
2. Гоцуляк Н.Є. Психологічні особливості розвитку професійної креативності викладача іноземної мови: дис. ... канд. психол. наук. Хмельницький, 2007. 196 с.
3. Іванченко А.О. Психологія креативності особистості: теоретико-методологічний та прикладний аспекти: дис. ... д-ра психол. наук. К., 2017. 347 с.
4. Олександренко К.В. Психологія розвитку іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців міжнародних відносин: монографія. Хмельницький, 2012. 371 с.
5. Цимбал С.В. Соціально-психологічні основи розвитку іншомовної діяльності особистості: дис. ... д-ра психол. наук. Сєвєродонецьк, 2020. 351 с.

References

1. Volobujeva O.F. (2006) *Psychologichni osnovy rozvytku profesijnyh inshomovnyh zdibnos-tej majbutn'ogo vijs'kovogo profesionala* [Psychological foundations of the development of professional foreign language abilities of the future military professional]: monografija. Hmel'nyc'kyj: Vydavnyctvo Na-cional'noi' akademii' DPSU. 395 s. (in Ukrainian)
2. Goculjak N.Je. (2007) *Psychologichni osoblyvosti rozvytku profesijnoi' kreatyvnosti vy-kladacha inozemnoi' movy* [Psychological features of the development of professional creativity of a foreign language teacher] : dys. ... kand. psyhol. nauk. Hmel'nyc'kyj. 196 s. (in Ukrainian)
3. Ivanchenko A.O. (2017) *Psychologija kreatyvnosti osobystosti: teoretyko-metodologichnyj ta prykladnyj*

aspekty [Psychology of personality creativity: theoretical-methodological and applied aspects]: dys. ... d-ra psychol. nauk. K. 347 s. (in Ukrainian)

4. Oleksandrenko K.V. (2012) *Psychologija rozvytku inshomovnoi' komunikatyvnoi' kompeten-tnosti majbutnih fahivciv mizhnarodnyh vidnosyn* [Psychology of the development of foreign language communicative competence of future international relations specialists]: monografija. Hmel'nye'kyj. 371 s. (in Ukrainian)

5. Cymbal S.V. (2020) *Social'no-psyhologichni osnovy rozvytku inshomovnoi' dijal'nosti osobystosti* [Socio-psychological foundations of the development of foreign language activity of the individual]: dys.. d-ra psychol. nauk. Sjevjerodonec'k. 351 s. (in Ukrainian)

Summary

Oleksandrenko K. DSc (Psychology), Professor,
Head of Foreign Languages Department,
Khmelnyskyi National University

Mysechko O. Ph.D in Pedagogy, Assistant Professor
National Academy of State Border Guard Service of
Ukraine Named after Bohdan Khmelnytskyi

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE INFLUENCE SUCCESSES IN MASTERING A FOREIGN LANGUAGE ON PERSONALITY DEVELOPMENT

Introduction. Having its own characteristics, mastering a foreign language is also characterized by a certain peculiarity of its success factors. The study of literary sources shows that the success of mastering a foreign language depends on: external conditions and internal conditions.

Purpose - to reveal the psychological features of the influence of the applicant's success in mastering a foreign language on personality development

Methods - theoretical analysis, synthesis, generalization, comparison.

Originality. The success of mastering a foreign language is a complex psychological entity that integrates objective and subjective components. Both objective and subjective components of success in mastering a foreign language affect the development of the acquirers' personality. Peculiarities of changes in the level of personality development of students under the influence of changes in the level of success in mastering a foreign language during the formative experiment were studied according to ten qualities: emotional comfort, personal anxiety, self-esteem, self-acceptance, flexibility of thinking, motivation for success, independence, tension, adaptability, emotional stability. As it turned out, the following personal qualities are associated with success in mastering a foreign language: emotional comfort, personal anxiety, self-esteem, self-acceptance, flexibility of thinking, the motive of striving for success, independence, tension, adaptability, emotional stability.

The obtained results showed that statistically significant differences (at the level of $p \leq 0.01$) in the level of development of personality traits of the achievers under the influence of the formative experiment occurred at the level of: their emotional comfort, self-esteem, the motive of striving for success, independence and emotional stability. Other personality properties changed at a statistically significant level ($p \leq 0.05$): personal anxiety, self-acceptance, tension and adaptability. The obtained results are sufficiently high and testify to the effectiveness of the conducted formative experiment. Thus, the increase in the objective and subjective success of students in mastering a foreign language was accompanied by statistically significant changes in the level of development of individual characteristics of their personality.

Conclusion. Thus, a specially developed program for the joint development of objective and subjective components of success in mastering a foreign language contributes to the development of such personality qualities as emotional comfort, personal anxiety, self-esteem, self-acceptance, flexibility of thinking, motivation for success, independence, tension, adaptability, emotional stability.

Keywords: success; foreign Language; development; personality; properties.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Recelved/Поступила: 15.10.22.